

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ

У статті розглядаються особливості оцінювання школярів на уроках музики в умовах особистісно орієнтованого навчання.

Ключові слова: оцінювання знань, педагогічна оцінка, самооцінка, особистісно орієнтоване навчання.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Проблема контролю рівня знань як найважливішої та найнеобхіднішої складової навчального процесу завжди була актуальною для педагогічної науки.

Оволодіння методикою перевірки знань і оцінювання навчальних досягнень учнів – нелегка, але обов'язкова справа кожного вчителя. Особливо це стосується уроку музики, де оцінка здатна як стимулювати музичний розвиток дитини, так і стримувати його, в залежності від того, наскільки вдало вона застосовується.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Важливому значенню педагогічної оцінки в навчально-виховному процесі присвячено ряд наукових праць, у яких висвітлено окремі аспекти даної проблеми (А.Алексюк, Ш.Амонашвілі, Б.Ананьєв, Ю.Бабанський, І.Лернер, Е.Перовський, О.Савченко, М.Скаткін, Н.Мойсеюк, В.Оніщук, М.Ярмаченко та ін.).

Окремі теоретичні положення проблеми оцінки на уроках музики розглядали Е.Абдулін, Ю.Алієв, О.Апраксіна, А.Болгарський, Л.Масол, О.Ніколаєва, Г.Падалка та ін. Експериментальній перевірці підлягали методи та засоби контролю й оцінювання на уроках музики, розроблялися критерії, визначалася роль оцінювання в стимулюванні інтересу до музичного мистецтва. Проаналізовано критерії оцінювання за 12-ти бальною шкалою. Однак проблема оцінювання на уроках музики не розв'язана повною мірою й досі.

Формулювання цілей статті... Мета статті – проаналізувати особливості оцінювання школярів на уроках музики в умовах особистісно орієнтованого навчання.

Виклад основного матеріалу... Музична культура транслюється та опановується в процесі музичної освіти школярів, яка має на меті розвиток особистісно позитивного ставлення до цінностей музичного мистецтва шляхом набуття конкретних знань та вмінь, необхідних для повноцінного сприймання, розуміння та відтворення художніх образів, а також здатності до самореалізації в художньо-творчій діяльності [7, 2].

Ефективність навчального процесу залежить певною мірою від правильної організації контролю навчальних досягнень учнів, що передбачає перевірку, облік та оцінювання. Без чітко налагодженої системи контролю, яка забезпечувала б отримання та аналіз необхідної інформації про процес і результати учіння, неможливе його управління [6, 36].

Важливою умовою підвищення ефективності навчально-виховного процесу є систематичне використання педагогом об'єктивної інформації про перебіг та результати навчально-пізнавальної діяльності школярів, яку вчитель отримує в процесі контрольної-оцінювальної діяльності. Пронизуючи всі етапи навчально-виховного процесу, оцінювання впливає як на діяльність учнів, так і на діяльність вчителя. Виступаючи головним показником освітніх результатів школяра, оцінювання впливає на його самооцінку, що накладає безпосередній відбиток на формування особистості загалом. У діяльності вчителя оцінка виступає завершальним етапом контролю за результатами освіти учнів. Водночас вона спонукає вчителя постійно аналізувати якість знань та вмінь учнів, визначає ефективність процесу навчання і виховання, коригує методику викладання, форми та засоби [7, 1].

Вимоги, поставлені перед учителем реформою загальної середньої освіти, великою мірою стосуються перегляду звичних поглядів на оцінювання рівня навчальних досягнень учнів. Запропоновані нові критерії оцінювання мають на меті реалізацію принципів гуманізації і демократизації освіти й спрямовані на методологічну переорієнтацію процесу навчання, розвиток особистості учня. Згідно з прийнятими нормативними документами оцінювання передусім „передбачає врахування рівня досягнень учня, а не ступеня його невдач” [2,3].

Відомо, що оцінювання знань – це активний, систематичний процес. У ході спостереження за діяльністю учнів та їх вивчення під час занять, перевірки ними домашніх завдань, відповідей учитель уявно „оцінює” не тільки якість знань, а й старанність, працелюбність, музичні здібності, психологічні особливості самих учнів. Його оцінні судження, що характеризують якість роботи школярів, сприяють кращому засвоєнню знань, спрямовують дії або відповіді в потрібне русло.

У практиці організації навчального процесу існують загальнопедагогічні вимоги до організації контролю й оцінки знань, умінь та навичок учнів, а саме:

- індивідуальний характер контролю;
- систематичність контролю;
- об'єктивність і умотивованість оцінки знань, умінь та навичок;
- єдність вимог до оцінки знань, умінь та навичок;
- різноманітність форм організації і методів контролю;
- гласність контролю.

Гуманізація освіти вимагає від педагогів щирого і відкритого ставлення до учнів, особливо до тих, хто схильний до конфліктної поведінки. Не можна не погодитися з важливістю впровадження особистісно зорієнтованого підходу до навчання учнів на сучасному етапі, оскільки саме такий підхід дозволяє встановити дружні стосунки і залучити учнів до співпраці.

У сучасних освітянських документах підкреслюється, що особистісно зорієнтована шкільна освіта передбачає:

- застосування нової педагогічної етики спілкування педагогів і учнів (взаємоповага, взаєморозуміння, творче співробітництво);
- обов'язкове особистісне спілкування;
- використання у спілкуванні діалогу (як домінуючої форми співпраці), що формує вміння вільно обмінюватися думками, моделювати життєві ситуації;
- орієнтацію у навчально-виховному процесі на розвиток творчості, творчої активності;
- утвердження всіма засобами цінності дитячої особистості;
- наявність у педагогів вміння організувати одночасно навчання учнів „на різних рівнях складності” і т.ін. [4].

Організація опитування учнів є одним із складних моментів на уроках музики. Найважливіша вимога до оцінки знань і вмінь учнів – об'єктивність, що полягає в точному оцінюванні, адекватному встановленні критеріїв, які виведено в навчальних програмах.

Значний інтерес для вчителів музики становлять критерії оцінювання досягнень учнів, розроблені О.Я.Ростовським, де діагностуються старанність, самостійність та емоційна захопленість музичною діяльністю [5]. До того ж, рівень емоційної чуйності дуже важко піддається діагностиці. Зауважимо, що емоційність – одна із загальних (генералізованих) здібностей, що дається взнаки не тільки в музичних, а й інших видах діяльності, у той час, як музичний слух і почуття ритму – здібності спеціальні. Вони потрібні людині тільки під час музичної діяльності і в інших випадках не виявляються. Але ж відомо, як важливо виховати в дітей емоційну чуйність, співпереживання, і цього можна досягти засобами музики. Сьогодні вчитель в умовах класу ще не має змоги визначити з науковою ймовірністю рівень емоційної чуйності кожної дитини під час сприймання музики. Він може зробити лише поверхові висновки щодо цього. Для ґрунтовних узагальнень потрібні спеціальні наукові дослідження. Втім, у будь-якому випадку, бажано спостерігати за дітьми не тільки на уроках, а й в інших ситуаціях, намагаючись визначити, чи справляє музика на них благотворний вплив [3, 162].

Однак вивчення критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів не зняли проблеми про негативний відтінок контролю взагалі. Нерідко вчителі присвячують цілі уроки перевірці отриманих за певний період знань, викликаючи учнів по-одному та вислуховуючи не стільки спів, скільки тексти вивчених пісень. Таке опитування не відбиває сутності музичного просування дітей і не має нічого спільного з об'єктивною оцінкою роботи кожної дитини.

Оцінний бал – сильний стимул, що має велике виховне значення за умови правильного його використання вчителем. Як оцінка він характеризує тільки знання учнів і не може бути нагородою чи засобом покарання. Прийомом заохочення або догани мають служити зауваження та пояснення вчителя щодо виставленої оцінки. [2, 23].

Зважаючи на те, що кожна оцінка має в собі частину суб'єктивного, основне завдання вчителя – стимулювати в учнів процес пізнання, мотивувати їхню навчальну діяльність, створювати ситуацію успіху. За досягнення учнем навіть мінімального рівня засвоєння знань, умінь і навичок принципово важливо виставляти позитивну оцінку, що дасть школяреві змогу з часом підвищити рівень своїх досягнень, отримати вищий бал. Але неприпустимо „дарувати” бали (це не просто розхолоджує дітей, а й знижує авторитет учителя, учні перестають взагалі готуватися до уроків, сподіваючись на подальші „подарунки” [2, 23].

Оцінювати роботу можна не тільки балами (що є обов'язковою вимогою навчальних програм). Оцінка може виявитися у похвалі словом, жесті, інтонації, міміці вчителя, короткому судженні, догані, оціночному висловлюванні. Слід погодитися з Ш.Амонашвілі, що поняття „оцінка” більш широке, ніж поняття „бал” (кількісне відображення оцінки) [6, 37]. Вчений визначає оцінку як „специфічний вид активності”, а також „самостійної діяльності”, що підпорядкована головній меті – „стимулювати і

спрямовувати” весь процес навчання і виховання учнів. Він виділяє два види змістової оцінки – зовнішня (робить учитель або однокласник) та внутрішня або рефлексорна (самооцінка) [1].

Вчені доводять, що для формування самооцінки учнів неабияке значення має гуманний характер взаємин учителя зі своїми вихованцями, зокрема керівництво навчанням з позицій інтересів дітей, віра в їхні можливості, повага до них [3, 2].

Учитель, який стоїть на позиціях педагогіки співробітництва використовує оцінку насамперед як засіб заохочення, доповнюючи відзнаку словесним коментарем. Педагогічно виправданими можна вважати відзнаки за підготовку домашніх завдань, рекомендовані окремими вчителями. Виконання вдома навчальної роботи свідчить про інтерес до музики (чи про сумлінне ставлення до уроків), який необхідно заохочувати. Гуманний учитель у кожній дитині помітив і заохотив щось позитивне: в одних – правильне, виразне виконання пісні, в інших – вміння уважно слухати музику й розповідати про неї, у третіх – спробу знайти нестандартний варіант інструментального супроводу тощо. Він зауваження висловлює доброзичливо. Головне – педагогічна оцінка має бути оптимістичною і стимулювати віру дитини у свої сили [3, 163], адже бувають випадки, коли діти відчувають музику внутрішньо, а зовні цього не виявляють. Саме тому майстром педагогічної праці вважається той вчитель, який вміє „перевести” стимули у мотиви навчальної діяльності, зокрема пізнавальної (інтерес до навчання, бажання здобути глибокі знання з предмета, емоційна зацікавленість в досягненні художнього „Я” твору тощо).

Прогресивне значення мають погляди В.Сухомлинського на педагогічну оцінку. Видатний український педагог-гуманіст у праці „Сто порад учителям” [8] зазначає, що бажано уникати запитань, у відповіді на які точно повторюється інформація вчителя або завчене з книжки. В основі повторення має бути трансформація знань. Йдеться про таке поступове розумове заглиблення в знання, внаслідок якого учень щоразу, повертаючись до вивченого раніше, бачить у фактах, явищах, закономірностях щось нове, розглядає, аналізує якісь нові сторони, ознаки, особливості фактів, явищ, закономірностей. Викладені міркування про особливості оцінної діяльності вчителя стосуються й уроків музики з їхньою специфікою.

Як відомо, музична діяльність на уроках, зокрема хорівий спів і слухання музики, має здебільшого колективний характер. Розучуючи пісню, вчителі, як правило, прагнуть, аби школярі зрозуміли, що від старанності кожного учня залежить якість виконання твору класом [3, 165].

Д.Кабалевський розглядав питання про педагогічну оцінку, враховуючи специфіку уроку музики, а саме, його колективний характер (хор, оркестр). Автор зазначає, що „клас, який слухає музику, – найтендітніша і, напевне, найчутливіша аудиторія з усіх можливих музичних аудиторій (особливо в початковій школі)... Тільки в умовах колективу в душах зовсім ще не досвідчених у музиці дітлахів народжуються якісь невідомі нам процеси, що роблять їх чутливими слухачами” [3]. Композитором також обґрунтована доцільність оцінювання колективної діяльності школярів: „клас – хор” і „клас – концертна зала”, де загальну оцінку коректують індивідуальними, які виставляють кожному учневі.

Подібні рекомендації у своїх працях виклала Н.Гродзенська. Вона використовувала будь-яку нагоду, щоб підкреслити єдність дій дітей, показати загальні результати їхньої роботи, виховуючи почуття відповідальності за колективну працю. Поряд з індивідуальною оцінкою за співи виставляла й колективну. Перші оцінки записувала на дошці під час роботи над піснею, як тільки в співах виявлялися помітні зрушення. З наближенням дітей до якіснішого виконання оцінка підвищувалася. Як слушно вважає досвідчений учитель-методист, такий прийом сприяє згуртуванню дітей, виховання в них відповідальності за успіх загальної справи. Звертаємо увагу й на доброзичливе ставлення Н.Гродзенської до учнів: першу оцінку вона виставляла тоді, коли діти співали взагалі непогано. Педагог не карала відзнакою, а заохочувала [3, 161].

Проблема педагогічної оцінки на уроках музики складна й суперечлива; судження вчителя залежать здебільшого від того, до якого стилю викладання він схильний; відповідно педагогічна оцінка може бути формальною або змістовною.

Для формальної оцінки, що її застосовує вчитель-авторитарист, характерні:

- єдині критерії оцінювання для всіх учнів без урахування їхніх індивідуальних особливостей;
- односторонність, коли оцінюють тільки знання, вміння, навички;
- фіксація відзнаки здебільшого в балах;
- головна функція оцінки – покарання.

Для змістовної оцінки на уроках учителя-гуманіста характерно:

- відсутність єдиних критеріїв відзначення, урахування індивідуальних можливостей і виявлень кожного учня;
- багатобічність оцінювання;
- посилення ролі словесних оцінних висловлювань учителя;
- головна функція оцінки – заохочування.

Оскільки відзнаки офіційно не скасовані, доцільно удосконалити педагогічну оцінку, зробити все можливе, щоб вона стимулювала дітей до активної навчальної діяльності, виховувала в них найкращі моральні риси [3, 162].

Висновки... Отже, на підставі викладеного можна зробити висновок, що проблема оцінювання на уроках музики потребує оволодіння педагогами діагностичними методиками та більш майстерного професійного використання багатобальної шкали оцінок. Не менш важливо навчати школярів рефлексії (самооцінки власної діяльності). Значний дидактичний досвід, накопичений у педагогічній теорії, слід неупереджено й творчо опрацювати. Це допоможе вчителю замінити формальну педагогічну оцінку особистісно зорієнтованою, без якої не можлива гуманізація навчально-виховного процесу, зокрема на уроках музики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Амонашвили Ш.А. Обучение. Оценка. Отметка. – М.: Знание. – 1980. – 96с.
2. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної освіти / МОН України; інститут педагогіки АПН України. – К.: Перше вересня; Шкільний світ. – Х.: ФОЛІО, 2000. – 126с.
3. Московська Т. Оцінювання – обов'язковий елемент кожного уроку // Завуч. – 2007. – №19-20. – С.23.
4. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посіб. – К.: Либідь, 2001. – 272 с.
5. Проектирование, обеспечение и контроль качества образования и образовательных услуг: Материалы Третьей Всероссийской конференции по качеству образования и Пятой Международной конференции „Развитие через качество”. – Москва-Тольятти: Изд-во „Тол ПИ”, 2000. – 144 с.
6. Ростовський О.Я. Оцінювання музично-освітніх досягнень учнів на уроках музики як педагогічна проблема // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету. – Ніжин: НДПУ. – №2. – 2001. – С.5-11.
7. Рукасова С. Оцінювання знань учнів як педагогічна проблема // Рідна школа. – 2003. – №4. – С.36.
8. Семко М.І. система оцінювання результатів музичної освіти школярів: Автореф. дис. пед. наук: 13.00.07 / Київський інститут проблем виховання АПН України. – К., 2001. – 19с.
9. Сухомлинский В.А. Избр. пр-я: В 5-ти т. / Редкол.: Дзеверин А.Г. (пред.) и др. – К.: Рад. школа, 1979. – Т.2. – 718с.

Аннотація

С.Л.Семчакевич

Особенности оценивания школьников на уроках музыки

В статье рассматриваются особенности оценивания школьников на уроках музыки в условиях личностно-ориентированного обучения

Ключевые слова: *оценивание знаний, педагогическая оценка, самооценка, личностно ориентированное обучение.*

Summary

S.L.Semchakevych

Peculiarities of Marking of Schoolchildren at the Music Lessons

Peculiarities of marking of schoolchildren at the music lessons in the conditions of personally-oriented education are regarded in the article.

Key-words: *marking of knowledge, pedagogical marking, self-marking, personally-oriented education.*

Дата надходження статті

„23” квітня 2008 р.

УДК 908 (477.43)

М.В.СОЛОВЕЙ,
*кандидат педагогічних наук
(м.Хмельницький)*

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ КРАЄЗНАВЧО-ПОШУКОВОЇ РОБОТИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

В статті описано тенденції розвитку краєзнавчо-пошукової роботи учнів загальноосвітніх шкіл Хмельниччини у другій половині ХХ століття.

Ключові слова: *краєзнавство, краєзнавчо-пошукова робота, туризм, експедиція, особистість.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Загальновідомо, що туристсько-краєзнавча робота відкриває для дітей та молоді широкі перспективи для глибокого осягнення багатих місцевих традицій, осмислення в історичній ретроспективі причин та наслідків різноманітних відношень до людини, суспільства, природи, повернення забутих матеріальних та духовних скарбів. Особливо актуальним, на нашу думку, цей напрям роботи стає сьогодні, коли український соціум активно інтегрується в глобальний світовий простір, що безперечно призведе до зміни цінностей і мотивації життєдіяльності